

ZDSL

Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov
The Slovenian Association of Fine Arts Societies

Žena z nakitom, 1972, glazura in patina na glini, višina 30 cm

Sonja Rauter Zelenko
Iz tradicije k izvirnosti
Razstava keramike

Galerija ZDSL
30. oktober – 27. november 2014

Iz tradicije k lastni izvirnosti

Sonja Rauter Zelenko

Sonja Rauter Zelenko, naša prva akademsko izobražena kiparka, (na novoustanovljeni Akademiji upodablajočih umetnosti je bila vpisana 1945), pomeni danes, ko je na njen za vselej dokončani opus mogoče gledati iz nekajletne oddaljenosti, svojevrstno kiparsko ustvarjalko, lahko rečemo unikatno, kot so bila unikatna tudi njena dela. Del ohranjenega opusa, ki ga kot umetniško zapuščino hrani njena družina, predvsem pa veliko število kiparskih izdelkov, ki so med številnimi zasebnimi lastniki in o katerem ne obstaja kakšna temeljitejša dokumentacija, priča o ustvarjalki z nenavadnimi nagnjenji. Vsi poznavalci njene kiparske umetnosti navajajo pomen njene usmerjenosti v keramično umetnost, za kar je vsekakor bila odločilna izobrazba, ki jo je opravila še pred samim študijem kiparstva v Ljubljani. Najprej na Šoli za umetno obrt, kasneje pa še na specializirani visokošolski ustanovi v Pragi, kjer se je izrazito usmerila h keramični umetnosti.

Po končanem študiju na ljubljanski likovni akademiji, s katere je izšla kot kiparka z realizmom podkovano likovno izkušnjo, je bilo njeno zgodnje kiparsko snovanje, v skladu s tem, posvečeno portretistiki. Njene takratne portretne študije kažejo znamenja lepotnega idealiziranja in so verna podoba portretiranca. Verjetno ob teh delih še ni bilo mogoče razpoznati kakšne temeljitejše osebne razpoznavne note, kot se je pokazala kasneje, ko se je odločila za svojo najbolj očitno samosvoje kiparsko oblikovanje ženskih figur iz žgane in pobarvane gline. Ljubke otroške glavice z izrazito nežno, skorajda materinsko ljubečo modelacijo, pričajo o teh zgodnjih kiparskih delih, ki so bila akademsko trdna, in jih je odlikoval lepotni idealizem. Liki otrok so bili živi, zvedavi, ljubki in to je takrat gotovo zadovoljilo kiparkine ambicije, žal jih kasneje nikoli ni resneje uresničila v tej smeri. Svoje temeljno poslanstvo je v kiparski umetnosti šele odkrivala in zdi se, da je bil ta zgodnji realistični portretni zalet vendarle zelo pomemben, saj je ves čas vzdrževal kiparkino ustvarjalno kondicijo v napetosti in pričakovanju novih, še popolnejših izraznih možnosti.

Bogate izkušnje z oblikovanjem keramičnih izdelkov in z njihovim poslikavanjem v keramični tovarni Kamnik, predvsem pa temeljito predznanje, ki si ga je pridobila pred drugo vojno v Pragi, so jo kmalu povedli na novo pot, v iskanje izvirnih ženskih likov, pri katerih se je vse to združilo v učinkovito celoto. Kritiki so takoj opazili, da pri teh ženskih figurah gre za uspešen spoj izrazito kiparskih in tudi slikarskih prvin. In to je bilo nekaj, kar je dejansko izvirnega razvila v svojem kiparskem ateljeju in ker je za uspešne izvedbe poleg domišljije in navdiha potrebovala tudi nekaj konkretnega, si je izbrala

motive ženskih narodnih noš z območja takratne Jugoslavije. Treba je opozoriti, da je bila predhodnica teh polnoplastičnih poslikanih figurin – ploska, skorajda reliefna poslikana keramika. Ta je bila dejansko najbližja slikarskim težnjam, ki so bile tudi kasneje ves čas navzoče.

Sonja Rauter Zelenko je že del rane mladosti preživela v Makedoniji in v njeni zavesti je gotovo ostala slikovita podoba tamkajšnjega sveta in njegovega vizualnega bogastva. V dvajsetih letih prejšnjega stoletja, to je čas, v katerem je kiparka preživljala mladost v Makedoniji, so ljudje bili še oblečeni v narodne noše. Te so bile del njihovega vsakdana. Srečevala pa se je tudi z vsemi oblikami obrti, saj so ženske okoli nje tudi tkale in vezle. Gotovo je od blizu videla številne vzorce in okrasne prvine. Tudi kasneje je na številnih potovanjih rada opazovala in občudovala folklorno umetnost. Med bivanjem v Parizu sta z možem Karlom temeljito pregledala zbirko stare grške umetnosti v Louvru. Potem, ko se je z vso vnemo lotila svoje lastne kiparsko-slikarske teme, so ji vsi ti vtisi gotovo prišli prav. Življenje v takratni Jugoslaviji ji je omogočilo stik tudi z drugimi, folklorno zelo razgibanimi območji, denimo z vojvodinskim, in tam z živečimi »naivkami« slovaške narodnosti. Po obdobju, ki ga je po končanem študiju posvetila snovanju portretov, med njimi izstopajo idealizirane otroške podobe, tudi lastnih otrok, je odločitev za prehod v oblikovanje keramičnih reliefov in poslikanih figurin, ponudilo življenje samo. Družino je bilo treba preživljati, naročil za portrete ni bilo dovolj, njenim izvirnim zamislim o slikovitih, elegantnih in zanimivih ženskih likih pa so se odprle večje možnosti za prodor v galerije in s tem med ljudi. Marsikateri dom je postal prostor, ki so ga okrasili keramični reliefi in sohe Sonje Rauter Zelenko.

Če pogledamo v davno zgodovinsko preteklost, izvemo, da so že prebivalci antične Grčije imeli navado krasiti svoja bivališča. Znano je, da je bilo starim Grkom kiparstvo najljubša umetnost. Bogati so si omislili dragocene vrhunske kiparske izdelke, manj bogati pa so lahko izbirali med mojstrskimi keramičnimi izdelki. Ene takšnih poznamo kot tanagrejske sohice, to so bili liki žena iz vsakdanjega življenja, iz žgane in polihromirane gline. V poznem četrtem stoletju pr. n. št. so jih masovno izdelovali v Beociji in še danes predstavljajo dragocenost za zbiralce in muzejske zbirke. Nekaj jih je tudi v depojih Narodnega muzeja v Ljubljani. Na naših tleh pa sicer zasledimo najstarejše ženske figurice iz žgane gline pred tri tisoč leti, v času pozne bronaste dobe in njenega prehoda v železno dobo. Na teh še primitivno zmodeliranih likih pa zasledimo že prve vrisane poteze njihovih oblačil, torej očitna znamenja takratne mode. Večina teh nekaj centimetrov velikih kipcev je iz severovzhodne Slovenije oziroma iz tamkajšnjih arheoloških najdišč. Skratka, izdelki iz žgane in tudi poslikane gline nas vodijo k začetkom tja daleč v predkulturno obdobje. Seveda pa ne smemo pozabiti, da se je v ljudski

umetnosti tradicija takšnih poslikanih figuric ohranila do danes. Še vedno jih izdelujejo lončarji, med najbolj znanimi so ribniški.

Naklonjenost vsemu folklornemu je Sonji Rauter Zelenko dalo temelje za iskanje primernih motivov, oblik in keramične izvedbe. Like je črpala iz monografije o jugoslovanskih nošah, pa iz svojih makedonskih spominov, za njihovo uspešno uresničitev pa je imela vsekakor trdno umetniško in obrtniško znanje. Tega je še sproti bogatila in pri svojih kipcih, pri katerih je uporabljala kar nekaj različnih načinov poslikavanja. Eno je izrazito jasno, kiparka je uživala v barvah, ki so končnim podobam likov dale značilno slikovitost in tudi lesk. Osnovne oblike je pri nekaterih likih dobila z vrtenjem, detajle okrasja in okraskov je modelirala iz tankih svaljkov, včasih je uporabljala tudi odlite osnove. Vsi dosedanji preučevalci njene umetnosti omenjajo zanjo značilno stožčasto tvorbo likov. Sonja Rauter Zelenko je do popolnosti obvladala poslikave z glazurami, tudi večstopenjskimi, pogosto je uporabljala tudi tehniko engobe, pri kateri poslikane površine niso svetleče, ampak bolj zamolkle. Stilizirane kiparske oblike ženskih postav je opremila z nenavadno bogatim in raznolikim okrasjem in vse to združila v izjemno dovršene figurine: elegantne, premišljene in z vseh pogledov vizualno zanimive. Seveda je na teh figurinah uporabljala prvine krasilnosti, saj bi brez teh njeni kipci niti slučajno ne bi bili tako učinkovitega izgleda. Jasno je, da se je z dekorativnostjo v žlahtnem pomenu besede, njeno kiparstvo približevalo zamisljivo po lepem in na oko prijetnem kiparskem gradivu. Seveda je izrazno moč tem elegantnim izdelkom dajala tudi navezanost na omenjeno žlahtno izročilo keramične umetnosti različnih civilizacij. Skratka še danes nas te ljubke figurine opozarjajo na izjemno tankočutno kiparko, ki je znala združiti izročilo visoke in ljudske umetnosti, ter ga preplesti z občutenim avtorskim modeliranjem ter poslikavo. Njeno izvirno kiparsko-slikarsko izražanje ohranja še danes vso privlačnost in hkrati priča o nenavadni ustvarjalci, ki je oprta na izročilo iskala predvsem lastno zadovoljstvo v tem, kar je izvirnega ustvarila.

Iztok Premrov

Žena s sadjem, 1987, glazura na glini, višina 31 cm

Žena s culo, 1985, engobirana glina, višina 42 cm

Biografija

Sonja Rauter se je rodila 11. junija 1918 v Novem mestu. Družina se je zaradi veterinarske dejavnosti očeta veliko selila in tako je Sonja svoje šolanje začela v Kumanovem v Makedoniji, nato pa ga nadaljevala v Kamniku in Ljubljani. Študirala je na Šoli za umetno obrt v Ljubljani. Šolo je končala leta 1938 kot edina v letniku. Sledil je študij na Visoki umetno-obrtni šoli v Pragi. Študij je leta 1945 nadaljevala na oddelku za kiparstvo na novoustanovljeni Akademiji upodabljajočih umetnosti v Ljubljani (danes ALUO). Diplomirala je pri prof. Borisu Kalinu. Svoja dela, portrete, je slovenski javnosti prvič pokazala leta 1949 na razstavi prve generacije študentov ljubljanske akademije. Študijsko je potovala v Nizozemsko, Belgijo, Francijo, Italijo, Nemčijo in Češkoslovaško. Leta 1950 se je poročila s kolegom z akademije Karlom Zelenkom. Doma si najprej ustvarila v Kamniku, kjer sta oba delala in ustvarjala v keramični industriji Kamnik. Leta 1960 sta se preselila v Ljubljano. Od tega leta je imela tudi status svobodne umetnice. Samostojno ali skupinsko je razstavljala po Sloveniji, Jugoslaviji in v tujini. Njena dela so v številnih zasebnih zbirkah, figurino iz leta 1983 hrani Narodni muzej v Ljubljani. Sonja Rauter Zelenko je umrla leta 2010.

Viri

Marlen Premšak, katalog razstave, Likovni salon, Celja, 1987

Janez Mesesnel, katalog razstave v Gorenjskem muzeju Kranj, 1991

Barbara Savenc, katalog razstave 7 slovenskih kipark, Galerija Miha Maleš, Kamnik 2008

Dekle z belim šalom, 1986, glazura na glini, višina 21 cm

The first Slovenian sculptress with an academic education Sonja Rauter Zelenko (1918-2010) was an unusual artist, we may even say as unique as her art work. Part of her oeuvre, which is now in the possession of her family as well as the numerous works owned by various private collectors (and of which there is no complete documentation) testifies to her uncommon inclinations. After she graduated from the Academy of Fine Arts in Ljubljana, where she gained a realistic approach to sculpture, her early work was dedicated to portraits which at that time displayed hints of aesthetic idealization and are a faithful image of the model.

However the artist soon abandoned the classical portrait and started to develop original female figures where she used her rich experience in ceramic art. The art critics soon noticed that her figurines represented a successful synthesis of distinctly sculptural elements as well as those of painting. This was something that she originally developed in her sculpture studio. She chose her themes from the national costumes of the former Yugoslavia.

It is very clear that the artist loved colours which rendered her female figures that typical picturesqueness and lustre. She made some of the basic shapes on a potter's wheel and then moulded the details and decorations with tiny coils. Sometimes she also used slip cast basic shapes. All the previous researchers of her art have observed that the typical form of her statues is cone-shaped. Sonja Rauter Zelenko mastered the art of glazing to perfection, however she often worked with engobes which give a non-glossy and a more opaque effect to the surface. She embellished her stylised female sculptures with rich and versatile ornamentation rendering her figurines their exquisite perfection. From every aspect they are elegant, well devised and visually arresting.

It is evident that through the decorative aspect (in the best sense of the word) her statues are close to the concept of beautiful and visually agreeable sculpture. However the artist's fascination with the precious heritage of ceramic art of various cultures from prehistoric times onward imbued her own sculptures with a distinct expressive power. These lovely figurines remind us of a sensitive sculptress who knew how to amalgamate the heritages of modern and traditional arts and interweave them with her own typical modelling and rich colouring.

Text, Iztok Premrov
Translation, Nina Zelenko

Dekle s trakovi na ruti, 1976, glazura in patina na glini, višina 30 cm

Žena s temnim ogrinjalom, 1980, engoba, glazura in nadglazurna poslikava, višina 30 cm

Samostojne razstave

- 1954 Kamnik, Razstavišče
1968 Celje, Likovni salon
1974 Maribor, Razstavni salon Rotovž
Ravne na Koroškem, Likovni salon
Subotica, Galerija likovnog susreta
Koper, Galerija Meduza
Bačka Topola, Mala galerija
1976 Novo mesto, Dolenjska galerija
Ljubljana, Galerija Labirint
Žalec, Savinov razstavni salon
1977 Lindau, Art Studio
Kempten, Galeria am Reichelsberg
1978 Köln, Galerie Hoffman
1979 Kamnik, Razstavišče Veronika
Vipava, Grad Zemono
1980 Brežice, Posavski muzej
1982 Kuxhaven, Galerija Artica
1987 Celje, Likovni salon
1989 Novo mesto, Galerija Krka
1990 Sežana, Kosovelska knjižnjica
1991 Kranj, Gorenjski muzej
1994 Ljubljana, Galerija Slovenijales
1999 Ljubljana, Galerija Ilirija

Izbor skupinskih razstav

- 1968 Moskva, Kijev, Uporabna umetnost Jugoslavije
1971 Subotica, Beograd, I. triennale jugoslovanske keramike
1972 Vallauris, Francija, Troisieme biennale international
de ceramiques d'art
Basel, Švica, Kunstmesse
1978 Sarajevo, Prvi sarajevski triennale unikatnega oblikovanja
1984 Zagreb, I. svijetski triennale male keramike
1992 Celovec, Avstrija, Europahaus
2008 Sedem slovenskih kipark 1918–1945, Galerija Miha Maleš,
Kamnik

Sodelovala je na več kot 50ih skupinskih razstavah doma in v tujini

Spominski razstavi

- 2011 Kamnik, Galerija Miha Maleš
2012 Kranj, Galerija Mestna Hiša

Žena s privzdignjenim krilom, 1986, glazura na glini, višina 34 cm

Žena z uhani, 1972, glazura in patina na glini, višina 30 cm

Zagrjnena žena, 1984, engobirana glina in glazura, višina 37 cm

Žena s šalom v rokah, 1985, engobirana glina, višina 41 cm

Dekle s kito cvetja, višina 23 cm, 1980 in Bela žena s šalom, višina 28 cm, 1985, glazura in engoba na glini

Katalog izdala Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov
Odgovarja Aleš Sedmak
Kustosinja Galerije ZDSLU Olga Butinar Čeh
Spremna beseda Iztok Premrov
Prevod Nina Zelenko
Fotografije Lucijan Bratuš
Ljubljana, 2014

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO